Aleksandra Kruk

Austria wobec procesu integracji europejskiej

Rocznik Integracji Europejskiej nr 7, 239-249

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

ALEKSANDRA KRUK
Łódź

Austria wobec procesu integracji europejskiej

Geneza austriackich dążeń integracyjnych

Idee integracji europejskiej żywe były już w Austrii po I wojnie światowej. W owładniętym biedą państwie, gdzie silnie rywalizowały ze sobą dwa skrzydła (chadeckie i lewicowe) urodzony w Tokio w 1894 roku hrabia Richard N. Coudenhove-Kalergi, syn austriackiego dyplomaty i Japonki rozwijał projekt europejski. Swój manifest działań na rzecz Europy przedstawił w 1922 roku, a w 1923 swoje poglądy zaprezentował w książce *Paneuropa*. Od 1924 roku R. N. Coudenhove-Kalergi tworzył pismo „Paneuropa", natomiast w 1926 roku zorganizował w Wiedniu pierwszy kongres paneuropejski, na który zjechało 2000 uczestników. Dążeniem Austriaka była integracja Europy w oparciu o Stany Zjednoczone Europy (federację). Działania polityka miały na celu obronę pokoju w Europie. Przewodniczył kongresom paneuropejskim w 1928 roku w Wiedniu, w 1930 roku w Berlinie, w 1932 roku w Bazylei, i w 1935 roku w Wiedniu. Jednak i jego nazwisko łączone było z działalnością Engelberta Dollfusa i Kurta Schuschnigga, co wynikało ze skomplikowanej sytuacji wewnętrznej Austrii. tamtejsi narodowi socjaliści próbowali dokonać zamachu stanu. Pod rządami K. Schuschnigga od 1936 r. postępowało zbliżenie z III Rzeszą. W 1938 roku Austria została przyłączona do Niemiec. Podczas II wojny światowej idee europejskie rozwijane były na emigracji, zwłaszcza w USA, dokąd udał się Coudenhove-Kalergi.

Położenie Austriaków po 1945 roku. Droga do suwerenności

Po II wojnie światowej cztery państwa alianckie, Francja, USA, Wielka Brytania i Rosja przejęły nad Austrią władzę. W kwietniu 1945 roku utworzono rząd tymczasowy. Suwerenność należała do Rady Sojuszniczej złożonej z USA, ZSRR, Wielkiej Brytanii i Francji (Romejko, 2009, s. 291–306; Fiedor, 2000, s. 236–252; Gehler 2000; Rydel, 2003, s. 210–211). Austriacy musieli wykazać się zdolnościami dyplomatycznymi. Państwu zależało na dobrych relacjach z ZSRR, ale i współpracy z państwami zachodnimi. Korzystne dla Austrii było umożliwienie jej partycypacji od 1948 roku w planie Marshalla. Sporną kwestią w polityce zagranicznej stały się relacje z Włochami. 5 września 1946 roku Karl Gruber i Alcide de Gasperi zawarli porozumienie w sprawie praw dla niemieckojęzycznych Tyrolczyków (Rydel, 2003A, s. 39–40).

Znany historyk Tony Judt prezentował dwa oblicza powojennej Austrii, chadeckie i socjalistyczne, ze względu na dominację dwóch partii politycznych – SPÖ – Socjalistycznej Partii Ludowej, i ÖVP – Austriackiej Partii Ludowej. Wewnętrzna scena polityczna była zdominowana również przez Komunistyczną Partię Austrii, liberałów i Zielonych (Judt, 2008, s. 309–311; Koszel, 2003).

W traktacie państwowym z 15 maja 1955 roku, nadającym Austrii suwerenność, zatwierdzona została decyzja o neutralności państwa. Status neutralności był później przedmiotem rozważań podczas dyskusji o możliwości przystąpienia Austrii do różnych organizacji międzynarodowych (Szymczyński, 2009, s. 13–50; Popławski, 2009, s. 139 i 140–146; Pramberger, 1996, s. 49–56).

W 1955 roku Austria przystąpiła do ONZ, a w 1956 roku stała się członkiem Rady Europy. Austria podpisała również Europejską Konwencję Praw Człowieka (Philippi, 1995). W polityce Austrii, według profesora Jana Barcza, liczyły się przede wszystkim: status neutralności, wpływ Moskwy na sytuację Austrii, skutki sporów francusko-brytyjskich dla sytuacji Austrii i Europy, międzynarodowa pozycja RFN oraz polityka i siła polityczna sąsiednich państw – Czechosłowacji, Węgier, Polski (Barcz, 2001, s. 20–22).

Etapy integracji. Problemy. Przełomowe wydarzenia

Powojenny rozwój integracji europejskiej był uważnie obserwowany w Wiedniu. Gdy w 1956 roku powstała Europejska Wspólnota Gospodarcza, omawiana była również kwestia przystąpienia Austrii do EWG. Na przeszkodzie stanęły m.in. spory Austriaków z Włochami. Jednak w debacie na temat przystąpienia do EWG istotne były obawy przed wzrostem roli EWG. Na szlaku integracji kolejną cezurą było niepowodzenie negocjacji Maudlinga, zmierzających do stowarzyszenia państw OEEC z państwami EWG ze względu na spowolnienie rokowań przez generała Charlesa de Gaulle'a (Muszyński, 2005; Scheich, 2000; *Negocjacje*, 1999, s. 24). W odpowiedzi na fiasko rokowań w 1960 roku powstało Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (EFTA), skupiające obok Austrii Islandię, Portugalię, Szwecję, Szwajcarię. W latach 1961–1967 Austria rozważała stowarzyszenie z EWG. Symptomem toczącej się dyskusji była wypowiedź ministra spraw zagranicznych Austrii, socjalisty Bruno Kreisky'ego. Polityk w 1961 roku stwierdził, że neutralna Austria nie może być członkiem EWG, popierał ewentualne stowarzyszenie. Gdy starania o stowarzyszenie nie przyniosły efektu, rozpoczęła się *Alleingang* Austrii (Szymczyński, 2009, s. 22–25).

Spośród opinii uczestników stosunków międzynarodowych na temat uczestniczenia Austrii w procesie integracji europejskiej, poparcie akcentowali Niemcy wraz z prezydentem Heinrich Lübke. Jednak pojawiały się głosy przeciwników, np. Holendrzy zwracali uwagę, że Austria będąc państwem neutralnym otrzymałaby zbyt wielkie profity z obecności w EWG (Szymczyński, 2009, s. 22–25). Opory narastały ze strony Francji. Krytycznie wobec obecności Austrii we Wspólnotach Europejskich wypowiadali się m.in. George Pompidou, Couve de Murville. Paryż nie chciał psuć swoich relacji z Moskwą i miał obawy, że Austria zacieśni współpracę z Niemcami. Poza tym proces integracji był spowolniony przez wewnętrzne problemy EWG, których symptomem był kryzys pustego krzesła, tj. nieobecność od lipca do grudnia 1965 roku w pracach Rady Ministrów przedstawiciela Francji (Gehler, 2000).

„Sądnym dniem" w austriackich dążeniach integracyjnych był 25 czerwca 1967 roku. Miało wtedy miejsce tragiczne wydarzenie na granicy austriacko-włoskiej. W wyniku wybuchu miny zginęło czterech Włochów. W reakcji 1 lipca Włosi zablokowali negocjacje z Austrią (Fiedor, 2000, s. 263–264).

Wydarzenia w Europie w 1968 roku spowodowały spowolnienie i zmniejszanie się kroków ku integracji. W Austrii zmieniła się władza. Społeczność międzynarodowa była przytłoczona doświadczeniem praskiej wiosny. Rosły obawy przed polityką ZSRR i dystans wobec integracji. Jednak wraz z rozwojem odprężenia w Europie i dynamiką Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie pojawiły się opinie o potencjale państw niezaangażowanych i neutralnych. Austria została zauważona. W 1970 roku kanclerzem Austrii został B. Kreisky, zwolennik integracji europejskiej. Dwa lata później, w 1972 roku Austria podpisała z państwami EWG porozumienie o wolnym handlu, postępowało zwiększenie współpracy handlowej. W latach osiemdziesiątych w dyskusji nad gospodarczymi skutkami integracji europejskiej dominował problem tranzytu. W 1984 i 1985 roku poparcie dla integracji Austrii ze WE wzrosło. W lipcu 1986 r. został zawarty układ dotyczący współpracy naukowo-technicznej między Austrią a Wspólnotami Europejskimi. Kanclerz Franz Vranitzky, socjalista, wypowiadał się za integracją ze WE.

Gdy 23 listopada 1986 r. odbyły się wybory parlamentarne w Austrii, w kampanii wyborczej obecna była dyskusja nad integracją, co wpłynęło na „*global approach*" rozwoju polityki integracyjnej (Scheich, 2000).

W polemikach na temat integracji socjaldemokraci postulowali za dogodnościami w handlu oraz uwzględnieniem warunku neutralności Austrii. Ludowcy prezentowali się jako „partia europejska", wskazywali na korzyści ekonomiczne oraz potrzebę umacniania europejskich wartości. Zieloni i komuniści sprzeciwiali się integracji Austrii ze WE (Schaller, 1996, s. 7–10).

Od 1987 roku pod kierunkiem M. Scheichera pracowała rządowa Grupa Robocza ds. Integracji Europejskiej. Gremium było niezwykle reprezentatywne, skupiało przedstawicieli ministerstw, krajów związkowych, banków. Prace Grupy Roboczej dotyczyły Europejskiego Systemu Walutowego i współpracy z Parlamentem Europejskim.

Spośród ugrupowań politycznych to ludowcy po 1988 roku byli większymi zwolennikami integracji od socjaldemokratów. Badacze dostrzegli jednak zainteresowanie procesem integracji wśród obu partii rządzących, obwieścili „europeizację ÖVP i SPÖ" (Frölich-Steffen, 2004, s. 286). Istniało wiele ugrupowań przeciwnych integracji, jednak na scenie politycznej dominowali uczestnicy wielkiej koalicji, tj. ludowcy i socjaliści.

Jesienią 1988 roku przebywający w Moskwie Alois Mock w rozmowie z Edwardem Szewardnadze budował dobry klimat dla integracji europejskiej. Wraz z upadkiem zimnej wojny problemem Austrii stało się usytuowanie między bogatą a biedną Europą. Obawiano się wzrostu przestępczości, wzmożonej migracji (Frölich-Steffen, 2004, s. 286). W dyskusjach prowadzonych w Austrii na temat integracji europejskiej duże znaczenie, poza partiami politycznymi, odgrywały także władze landów, ze względu na strukturę federalną.

Gdy 1 stycznia 1989 roku Jacques Delors wystosował wobec państw EFTA propozycję integracji, w państwach WE wzrosła wola działań na rzecz integracji. Zwolennicy integracji podkreślali, że wspólny rynek jest korzystny dla państw członkowskich i swoje opinie opierali na przygotowanym na zlecenie Komisji Europejskiej raporcie Cecchini „Koszty – nie koszty" („*The Cost of Non Europe*") (Gehler, 2000; Fiedor, 2000, s. 278; Fiedor, 2000, s. 273; Scheich, 2000).

17 lipca 1989 r. minister spraw zagranicznych Alois Mock wręczył prezydencji Wspólnot Europejskich wniosek o przyjęcie do WE. Był to wniosek „wyjątkowy [...] ze względu na bardzo daleko idącą integrację ekonomiczną Austrii ze wspólnotą [...]. Ponadto [...] sytuacja gospodarcza oraz stopa życiowa obywateli Austrii były lepsze aniżeli średnia dla całej wspólnoty" (Martínez-Reyes, 2000, s. 149). 28 lipca Rada wystąpiła do Komisji z prośbą o *avis*. Rozpoczęcie negocjacji nastąpiło 1 lutego 1993 roku, obok Austrii również do rozmów przystąpiły Szwecja i Finlandia. Z raportu rządu Austrii wynikało, że Austria zamierza negocjować sumę składek do budżetu UE, bronić statusu neutralności, opowiadać się za ochroną standardów ekologicznych i socjalnych. Zadaniem negocjatorów było znalezienie odpowiedzi na pytanie, jak zmierzać do członkostwa utrzymując status neutralności. Austria była tutaj „pionierem", „lodołamaczem", czy też „pilotażowym projektem" dla innych państw neutralnych (Popławski, 2009, s. 143). Podczas negocjacji spory nie wynikały z problemów gospodarczych, więcej kłopotów przysparzały sprawy polityczne, głównie dotyczące bezpieczeństwa i obrony. Austria będąc państwem neutralnym obawiała się izolacji, ale z drugiej strony obawiała się zaangażowania w sprawy wojskowe. Wpływ na ewolucję stanowiska Austrii miał stopniowy spadek liczby protagonistów neutralności w tym państwie (Popławski, 2009, s. 146; Plaňowa-Latanowicz 1998, s. 17–20).

Poparcie dla integracji akcentował kanclerz Franz Vranitzky, który w maju 1993 roku opowiedział się za aktywnym współdziałaniem Austrii w Unii Europejskiej. Wśród dygnitarzy pracujących w zespole negocjacyjnym znaleźli się Alois Mock (minister spraw zagranicznych), Brigitte Ederer (sekretarz stanu), Manfred Scheich (ambasador) (Feldner, 1994, s. 50).

Przyjęto następujące sposoby prowadzenia negocjacji: konferencje na szczeblu ministrów lub ambasadorów; posiedzenia-maratony; metodę konfesjonału oraz Jumbo-Ministertreffen, tj. spotkania wszystkich właściwych dla omawianych obszarów ministrów (Muszyński, 1998, s. 71–72).

Odbyło się wiele rund negocjacyjnych, a Austria zasiadając do stołu rokowań miała wiele atutów, które wymienił Manfred Scheich: „polityczna stabilność, dobrobyt gospodarczy, funkcjonujące partnerstwo socjalne, wrażenie zewnętrznego bezpieczeństwa" (Scheich, 2000). W całym procesie negocjacyjnym, od 1989 do 1994 roku dominowały neutralność, tranzyt, polityka rolna. Austriacy bronili swojej neutralności jak „wartości narodowej" (Martínez-Reyes, 2000, s. 156; Romejko, 2009, s. 300). Austriacka wieczysta neutralność polegała na „ograniczeniu jej do zakazu udziału w wojnach, nienależeniu do paktów militarnych i zakazu stacjonowania obcych wojsk na jej terytorium" (Muszyński, 1998a, s. 10). Ze względu na wysokie normy ochrony środowiska, które panowały w Austrii, państwo to wywalczyło, że w ciągu czterech lat od akcesji normy te zostaną utrzymane. Także w sprawie liczby tranzytu tirów przez swoje terytorium Austriakom była na sercu ochrona środowiska. Austrii zależało na przestrzeganiu umowy tranzytowej z 1991 roku. Ponieważ austriackie towary rolne były droższe od unijnych, Austriacy walczyli o zniesienie cen gwarantowanych. Wiedeń walczył o okres przejściowy, by przygotować się do aktywnych działań w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (Szymczyński, 2009, s. 29–39). Przedmiotem negocjacji było też nabywanie nieruchomości – Austriacy skutecznie domagali się w tej sprawie ograniczeń dla obcokrajowców (Martínez-Reyes, 2000, s. 156–157).

Parlamentowi Europejskiemu zależało, by negocjacje zakończyć przed upływem kadencji. 1 marca 1994 r. zakończyły się oficjalne negocjacje, a 27 marca 1994 roku na spotkaniu ministrów spraw zagranicznych w Janinie odbyła się prezentacja wyników negocjacji. W wyniku odbytego 4 maja głosowania Parlament Europejski wyraził zgodę na przystąpienie Austrii do Unii Europejskiej. Dzień później, 5 maja, Rada Narodowa Austrii uchwaliła ustawę konstytucyjną o przystąpieniu Austrii do UE. Potrzebna była jeszcze zgoda Rady Unii Europejskiej, która miała miejsce 16 maja 1994 roku (Funk, 1996, s. 14; Plaňowa-Latanowicz, 1998, s. 19).

Trwała debata społeczna na temat korzyści i strat, które niosło przystąpienie Austrii do UE. W proces negocjacji zaangażowani byli urzędnicy państwowi. W kampanii informacyjnej zwolennicy przystąpienia do Unii Europejskiej zwracali się szczególnie do kobiet, ludzi starych, rolników, małych i średnich przedsiębiorców, nauczycieli. Wśród zastosowanych „środków przekazu" należy wymienić plakaty, broszury, TV, Euro-telefon. W kampanię zaangażowały się media: ORF, „Neue Kronen Zeitung", „Die ganze Woche", euroentuzjaści lansowali hasło „Wir sind Europa", „razem zamiast samotnie". Obywatele byli przekonywani, że odniosą osobiste profity z obecności w Unii Europejskiej (Kukier). Bardzo aktywnie pracowało Austriackie Towarzystwo Polityki Europejskiej, które badało postawy społeczeństwa wobec integracji europejskiej (V. Martínez-Reyes, 2000, s. 160).

Socjaldemokraci z kanclerzem F. Vranitzkim popierali integrację, podkreślali wartość wspólnoty. W stolicy popularne było hasło „zostać Wiedeńczykiem, stać się Europejczykiem". Ludowcy wspierali się autorytetem ministra spraw zagranicznych, „bohatera z Brukseli" Aloisa Mocka. Liberale Forum (LIF), opowiadało się za akcesją, choć wyrażało krytykę kampanii prowadzonej przez rząd. Przeciwko integracji wypowiadali się reprezentanci FPÖ, Zieloni i komuniści (Schaller, 1996, s. 22–23). 12 czerwca 1994 roku odbyło się referendum, w którym 66,6% społeczeństwa opowiedziało się za przystąpieniem do Unii Europejskiej (Schaller, 1996, s. 17–29). Od 1 stycznia 1995 r. Austria jest formalnie członkiem Unii Europejskiej.

Austria w UE

Analizujący drogę Austrii do członkostwa w UE Tomasz Szymczyński wyodrębnił jej 3 etapy. Pierwszy zakończył się w 1972 roku, gdy państwa EFTA podpisały umowę o wolnym handlu z krajami EWG. Drugi etap trwał od 1972 roku do końca zimnej wojny, a ostatni od końca lat osiemdziesiątych do 1 stycznia 1995 roku (Szymczyński, 2009, s. 22). Unia Europejska w wyniku akcesji Austrii poszerzyła się o państwo członkowskie będące płatnikiem netto, dążące do zwiększenia konkurencyjności. Austrii przypadły prawa i obowiązki, które posiadają państwa UE (Längle, 1993, s. 39–45). W 1996 roku obywatele Austrii po raz pierwszy uczestniczyli w wyborach do Parlamentu Europejskiego. Prawo wyborcze przysługiwało każdemu Austriakowi, który ukończył co najmniej 19 lat. Wyborom do Parlamentu Europejskiego towarzyszyło zwiększenie kampanii informacyjnej o Unii Europejskiej. Wyniki wyborów wykazały słabość socjaldemokracji oraz wzrost siły FPÖ (Fiedor, 2000, s. 293). W drugiej połowie 1998 roku Austria sprawowała prezydencję w Unii Europejskiej. Dominu-

jącymi obszarami dyskusji były – zatrudnienie, unia gospodarczo-walutowa, rozszerzenie Unii Europejskiej, inicjatywa partnerstwa regionalnego wobec Słowacji, Węgier, Czech, Słowenii, Polski. W negocjacjach akcesyjnych z Czechami Austria początkowo była przeciwna zamknięciu obszaru energia, ale strony się porozumiały (Austria). 3 października 1999 r. odbyły się w Austrii wybory, które odzwierciedliły przemiany wewnętrznej sceny politycznej. Obok dwóch dominujących partii politycznych – SPÖ i ÖVP – umacniała się pozycja FPÖ, którą kierował J. Haider. Zwyciężyła SPÖ (33,4%), na drugim miejscu z 27,2% poparciem uplasowała się FPÖ, a dopiero na trzecie miejsce zajęła ÖVP (26,9%). Zdobywanie poparcia przez nacjonalistyczną partię J. Haidera budziło coraz więcej kontrowersji w obozie rządzącym i w społeczeństwie. Polityk słynął z wypowiedzi, w których z nostalgią wspominał nazizm. Z jego ust wyszło wiele wypowiedzi przeciwnych obecności obcokrajowców w Austrii. J. Haider był znany z krytycznych wypowiedzi o UE i euro (Nagorski, 2000, s. 18; Murphy, 2004, s. 297–307).

Znaleźli się Austriacy, którzy obdarzyli polityka poparciem w wyborach parlamentarnych. Taka sytuacja wzbudziła problem z utworzeniem rządu. Nie powiodła się próba stworzenia rządu z udziałem ludowców i socjaldemokratów, czyli tzw. wielkiej koalicji. Współpraca ludowców z socjaldemokratami, tj. trwająca od 1986 roku „Proporz" została przerwana. Socjaldemokraci nie odnieśli sukcesu w rozmowach z ludowcami na temat tworzenia rządu i zrezygnowali z kontynuowania tej misji. Ludowcy wobec braku porozumienia z socjaldemokratami podjęli się rozmów z FPÖ (Bachmann, 2002, s. 172–173).

Sytuacja była patowa. Rozważana możliwość przeprowadzenia nowych wyborów wzbudzała niebezpieczeństwo, że FPÖ uzyska jeszcze większe poparcie. Obecność partii J. Haidera w opozycji też wiodła do ryzyka, że znajdując się w opozycji FPÖ jeszcze mocniej wypromuje J. Haidera. Taki krok wzbudził obawy w Europie. Pełniąca zadania prezydencji Portugalia wyrażała zaniepokojenie, że ludowcy prowadzą rokowania z FPÖ. Gdy koalicja ludowców i partii J. Haidera doszła do skutku, państwa członkowskie UE postanowiły bojkotować Wiedeń. Był to jednak bojkot specyficzny, obywatele Austrii nie byli wykluczeni z prac w instytucjach unijnych, ale bojkotowani byli w relacjach bilateralnych, np. przez dyplomatów francuskich czy niemieckich. Mocą traktatu amsterdamskiego nie można zawiesić Austrii w prawach państwa członkowskiego, gdyż na terytorium Austrii nie miało miejsce naruszenie unijnych praw podstawowych.

Zdaniem Klausa Bachmanna w Europie powstały obawy, że J. Haider będzie utrudniał proces decyzyjny UE oraz rozszerzenie UE o nowe państwa członkowskie. Obawiano się także wzrostu populizmu i przejmowania władzy w Europie przez skrajną prawicę (Bachmann, 2002, s. 174–175).

Austriacy uważali reakcje Europejczyków na wydarzenia w ich państwie za nieprzemyślane. Benita Ferraro-Waldner, była minister ds. polityki zagranicznej, twierdziła, że rząd Austrii nie wystąpił przeciwko europejskim wartościom podstawowym, a postawa państw członkowskich UE była zbyt emocjonalna (Österreich, 2011, s. 63).

Na konferencji poświęconej holocaustowi, która miała miejsce 26 stycznia 2000 roku w Sztokholmie, padły głosy przeciwko obecności w rządzie austriackim FPÖ (Busse, 2000, s. 6; 2000; 2010). Przeciwko J. Haiderowi wypowiedział się prezydent

Francji J. Chirac. Prezydent Hiszpanii José Maria Aznar zaproponował, aby państwa UE ustosunkowały się do sytuacji w Austrii w specjalnej deklaracji. Belgia i Francja zaproponowały, by wycofać dyplomatów z Wiednia. Państwa członkowskie Unii Europejskiej stały się przeciwne politycznym, oficjalnym kontaktom z Austrią i zaproponowały cofnięcie poparcia dla austriackich kandydatur w organizacjach międzynarodowych. Innym z kroków było przyjmowanie w stolicach państw UE tylko niskich rangą („technicznych") austriackich ambasadorów. Wskutek obserwacji sytuacji w Austrii państwa członkowskie dopominały się o przestrzeganie artykułów 6 i 7 traktatu o Unii Europejskiej. Tymczasem ludowcy nadal prowadzili rokowania z partią J. Haidera. 2 lutego 2000 roku odbyła się prezentacja programu rządowego ludowców i FPÖ (Szymański, 2008, s. 23).

3 lutego Wolfgang Schüssel i J. Haider złożyli podpisy pod dołączoną do programu rządowego „Deklaracją odpowiedzialności za Austrię – Przyszłość w sercu Europy". Ten dokument, wymuszony przez prezydenta Thomasa Klestila, miał być obietnicą przestrzegania w Austrii zasad demokratycznych. W deklaracji tej politycy wyrazili poparcie dla zacieśniania więzi Austrii z Europą. 4 lutego rząd ÖVP–FPÖ zaczął działać. Nie wszyscy Austriacy zaakceptowali taki bieg zdarzeń, część z nich w ramach protestów organizowała w lutym demonstracje (Zaręba, Krejci, 2007, s. 33–35).

„Deklaracja odpowiedzialności..." nie wystarczyła, by rozwiać wątpliwości Europejczyków. Parlament Europejski przedstawił stanowisko w sprawie sytuacji w Austrii 3 lutego 2000 r. O polityce Wiednia debatowali też trzej mędrcy (Busse, 2000, s. 6) – prezydent Finlandii Martti Ahtisaari, niemiecki prawnik Jochen Frowein oraz Hiszpan Marcelino Oreja (Heigel, 2009, s. 72). Rząd Portugalii wyraził ubolewanie z powodu obecności FPÖ w rządzie. Sankcje zastosowane przez państwa członkowskie Unii Europejskiej miały znaczenie bardziej polityczne niż ekonomiczne. Jednakże 28 lutego 2000 r. J. Haider zrezygnował z funkcji przewodniczącego FPÖ. 23 i 24 marca 2000 r. podczas szczytu Rady Europejskiej w Lizbonie stanowiska Austrii bronił Wolfgang Schüssel.

Casus Austrii z 2000 roku stał się asumptem do poszerzenia wprowadzonych w Traktacie Amsterdamskim postanowień dotyczących zawieszenia państwa w prawach członkowskich, jeśli narusza ono zasady wolności, demokracji, praw człowieka i podstawowe wolności. Zmiany zostały uwzględnione w Traktacie z Nicei. W polityce wewnętrznej Austrii następstwem wydarzeń z 2000 roku było przeprowadzenie wyborów przedterminowych 24 listopada 2002 r.

Wyrazem woli kontynuacji procesu integracji było zrezygnowanie w 2002 roku z szylinga i wybór obecności w strefie euro.

Rozszerzenie Unii Europejskiej w 2004 roku o nowych członków (Łotwę, Litwę, Maltę, Polskę, Słowację, Słowenię, Czechy, Węgry i Cypr) spotkało się z aprobatą rządu W. Schüssela (Szymański, 2008, s. 35). Mimo głosów przeciwnych, np. opinii J. Haidera, że „tak dla Austrii oznacza nie dla rozszerzenia na wschód" Austriacy opowiedzieli się za powiększeniem liczby państw członkowskich UE (Frölich-Steffen).

Stanowisko Austrii było krytyczne wobec Polski podczas rund negocjacyjnych, ponieważ obawiała się ponoszenia ciężarów finansowych. Austriacka opinia publiczna była niechętna wobec przystąpienia Polski do UE. Austriacy więcej przychylności okazywali Węgrom, Słoweńcom i Czechom (Koszel; A. Korybut Woroniecki, 1998, s. 66–70).

W kwietniu 2005 roku J. Haider i Hubert Gorbach utworzyli Sojusz na Rzecz Przyszłości Austrii (BZÖ – Bündnis Zukunft Österreich), w którego programie znalazło się wiele haseł przeciwnych integracji europejskiej.

Na forum UE Austria spierała się o swoje prawa z innymi państwami członkowskimi. W 2005 roku toczył się spór w sprawie wprowadzonych przez Wiedeń limitów dotyczących przyjmowania studentów z innych państw na studia w Austrii (Szymański, 2008, s. 26). W pierwszej połowie 2006 roku Austriacy sprawowali kolejny raz prezydencję. Czas ten został wykorzystany do promowania Austrii na arenie międzynarodowej. Austriacy chwalili się przede wszystkim kulturą i turystyką. Rok 2006 w Wiedniu został ogłoszony rokiem Wolfganga Amadeusza Mozarta. Na logo prezydencji Austrii złożyły się barwy flag państw członkowskich scalone w kod kreskowy. Pomysł ten miał symbolizować entuzjazm Europejczyków i sukces idei integracji. Liderami Austrii byli wtedy kanclerz Wolfgang Schüssel, wicekanclerz Hubert Gorbach i minister spraw zagranicznych Ursula Plassnik. Ich aktywność została pozytywnie odebrana, choć prezydencja rozpoczęła się w trudnej sytuacji, po odrzuceniu Traktatu Konstytucyjnego. 18 stycznia 2006 roku kanclerz Wolfgang Schüssel wygłaszając w Parlamencie Europejskim przemówienie inaugurujące prezydencję apelował o współpracę zamiast konfrontacji, wspólnotę określił jako wartość, najważniejszymi celami nazwał przygotowanie planu finansowego na lata 2007–2013 oraz poprawę wzrostu gospodarczego. W. Schüssel zalecał entuzjazm w myśleniu o przyszłości UE i niezrażanie się klęską procesu ratyfikacyjnego Traktatu Konstytucyjnego. Podczas rozwiązywania problemów, przed którymi została postawiona UE, potrzeba zdaniem kanclerza, współpracy i solidarności. Polityk opowiadał się za działaniami na rzecz wspierania małych i średnich przedsiębiorstw. Austria wspólnie z Finlandią zaproponowała „Roczny harmonogram prac Rady w 2006 roku", który objął reformę Traktatu Konstytucyjnego, prace nad wieloletnimi ramami finansowymi (na lata 2007–2013), Strategię Lizbońską w kontekście zatrudnienia i wzrostu gospodarczego, prace nad Strategią UE na rzecz Zrównoważonego Rozwoju, reformowanie Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości, zajęcie stanowiska wobec starań UE o akcesję oraz umacnianie znaczenia UE na świecie. Do problemów towarzyszących prezydencji należały: kryzys gazowy na linii Rosja–Ukraina, polityka nuklearna Iranu, fiasko Traktatu Konstytucyjnego, przyjęcie dyrektywy usługowej (Bolkensteina), ptasia grypa, wybory prezydenckie na Białorusi. Austriacy przewodzili szczytom Rady Europejskiej 23 i 24 marca oraz 15 i 16 czerwca 2006 roku. Podczas szczytu marcowego dominującymi tematami były zatrudnienie, polityka energetyczna oraz zwrócono uwagę na znaczenie nauki dla rozwoju UE. Na tym szczycie powstał zarys Europejskiej Polityki Energetycznej, podjęta została decyzja o uczestnictwie wojskowym w misji ONZ MONUC w Kongo. Szczyt czerwcowy służył podsumowaniu prezydencji Austrii (Dulak, 2009, s. 139–157; *EU-Ratspräsidentschaft*; *EU-Vorsitz*).

Prezydencja Austrii została przyjęta pozytywnie. Praski dziennikarz Jan Zizka chwalił Austriaków za sprawne zarządzanie, z Polski płynęły opinie o sprawnych działaniach prezydencji w procesie kształtowania ram finansowych na lata 2007–2013, prac nad dyrektywą usługową oraz staraniach o ratunek dla konstytucji europejskiej.

Austria poparła rozszerzenie z 2007 roku Unii Europejskiej o Bułgarię i Rumunię oraz przystąpienie do UE Chorwacji. Jest również zwolenniczką współpracy z Chor-

wacją, co wynika z zaawansowania współpracy gospodarczej między tymi państwami. Na łamach „Tagesblatt" Manfred Maurere pisał o pozytywnej roli wyrażanego przez Austriaków optymizmu (*Österreich in Europa*).

Austria opowiada się za integracją z UE takich państw, jak Bośnia i Hercegowina, Chorwacja, Macedonia, Albania. W sprawie przystąpienia Turcji, Ukrainy i Mołdawii Austria wykazuje większy sceptycyzm. Wielu żyjących w Austrii migrantów to Turcy. W dyskusjach o przystąpieniu Turcji do UE Austriacy wskazują na słabość tureckiej gospodarki oraz skomplikowaną sytuację wyznaniową tego państwa (Szymański, 2008, s. 35–38).

W sprawach gospodarczych Austria popiera Strategię Lizbońską, Pakt Stabilności i Wzrostu. Przywiązuje znaczenie do rozwoju polityki energetycznej.

W wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2009 roku Austriacy wybrali 18 europosłów. W 2014 roku, na mocy Traktatu z Lizbony, liczba ta zostanie powiększona o jednego europosła. Austria jest jedynym państwem unijnym, w którym czynne prawo wyborcze przysługuje obywatelom, którzy ukończyli 16 lat. Bierne prawo wyborcze przysługuje po ukończeniu 18 roku życia (Skrzypek, 2010, s. 140).

Podsumowanie

Austria aktywnie uczestniczy w procesie działań decyzyjnych Unii Europejskiej. Posiada przedstawicieli w Parlamencie Europejskim, w Radzie Unii Europejskiej dysponuje głosami ważonymi, posiada też swojego reprezentanta w Komisji Europejskiej oraz w innych organach UE. W Austrii znajduje się siedziba Europejskiego Centrum Monitoringu Rasizmu i Ksenofobii. Małe europejskie państwo, które po 1955 roku wstąpiło w tzw. „złoty wiek" silnie już zaznaczyło w UE swoją obecność. Obecność Austrii w strukturach UE, choć skomplikowana ze względu na zachowanie statustu neutralności oraz czasem dyskusyjna, jak w 2000 roku, stała się codziennością.

Bibliografia

Austria w Unii Europejskiej, http://ue.sarr.com.pl/panstwa/pdf/austria.pdf (27.08.2013).

Bachmann K. (2002), *Którędy do Europy?*, Warszawa.

Barcz J. (2001), *Austria w Unii Europejskiej. Problemy prawne w procesie akcesyjnym*, Opole.

Busse Ch. (2000), *Österreich contra Europäische Union. Eine rechtliche Beurteilung der Reaktionen der EU und ihrer Mitgliedstaaten auf die Regierungsbeteiligung der FPÖ in Österreich*, „Basler Schriften zur europäischen Integration", Bassel.

Dulak M. (2009), *Prezydencja austriacka – styczeń–czerwiec 2006 roku*, w: K. Szczerski, *Prezydencja w Unii Europejskiej. Analizy i doświadczenia*, Kraków.

EU-Ratspräsidentschaft in der Halbzeit (2006), „Österreich Journal", nr 35.

EU-Vorsitz beendet (2006), „Österreich Journal", nr 38, http://www.eu2006.at/de/.

Feldner J. (1994), *Österreich in die EU! Der Falsche Weg nach Europa*, Graz.

Fiedor K. (2000), *Austria. Zarys dziejów politycznych* (wydanie uzupełnione), Łódź.

Funk B.-Ch. (1996), *Österreich und die Europäische Union*, „Leipziger Juristische Vorträge", nr 14.

Frölich-Steffen S. (2004), *Die Identitätspolitik der FPÖ: Vom Deutschnationalismus zum Österreich-Patriotismus*, „Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft" (ÖZP), nr 3.

Gehler M. (2000), *Österreichs Weg nach Brüssel bis zum Stellen der Beitrittsgesuche*, w: *Österreich und Europa. Beiträge zu Geschichte und Problematik der europäischen Einigung und drei Jahrtausenwende*, (wyd.) R. Kriechbaumer, Wien.

Heigel A., Hacker P. (2009), *Österreich und die EU*, tom 3.

Judt T. (2008), *Powojnie. Historia Europy od roku 1945*, Poznań.

Korybut Woroniecki A. (1998), *Austria wobec rozszerzenia Unii Europejskiej*, „Sprawy Międzynarodowe", nr 2.

Koszel B. (2003), *Austria w procesie integracji Polski z Unią Europejską*, Departament Strategii i Planowania Polityki Zagranicznej Ministerstwa Spraw Zagranicznych, nr 59.

Krejci J., Roraff S. (2007), *Spokojnie, to tylko Austria*, Warszawa.

Kukier K., Cziszak T., *Referendum w sprawie członkostwa w UE – doświadczenia Austrii i krajów nordyckich*, http://www.cie.gov.pl/publikacje/cd2/dokumenty/05_opracowania/analizy/analiza_6_7.pdf (27.08.2013).

Längle A. (1993), *Bilans 3 lat członkostwa Austrii w Unii Europejskiej*, „Zbliżenia", nr 2 (23).

Martínez-Reyes V. (2000), *Reguły gry czyli o negocjacjach akcesyjnych i łączeniu się Europy*, Warszawa.

Murphy A. (Bradford), *The Rise of the Austrian Freedom Party in the 1990s: A Culturalist Approach, Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft (ÖZP)*, 33 Jg. (2004) H. 3.

Muszyński Ł. (2005), *Droga Austrii do Unii Europejskiej*, Wrocław (maszynopis pracy doktorskiej).

Muszyński M. (1998), *Neutralność a integracja. Austriacki pomysł na zjednoczenie z Europą*, Toruń.

Muszyński M. (1998a), *Neutralność Austrii a udział we Wspólnej Polityce Zagranicznej i Bezpieczeństwa UE*, „Studia i Materiały", nr 12.

Nagorski A. (2000), *The politics of Guilt. Austria's Bigot, Europe's Burden*, „Foreign Affairs", May/June.

Negocjacje akcesyjne – Wnioski z doświadczeń Austrii, Finlandii, Norwegii i Szwecji (1999), „Kolegium Europejskie", Natolin.

Österreich in Europa/ausländische Medien berichten (2006), „Österreich Journal", nr 38.

Österreich und die neuen Herausforderungen in Europa. Das Gespräch führte in Wien Eduard Gloeckner (2011), „Die politische Meinung", nr 375.

Philippi T. (1995), *The Preparation of Austria for Its Accession to the European Union with Respect to Constitutional and Administrative Reforms*, „Eipascope" nr 1.

Plaňowa-Latanowicz J. (red.) (1998), *Dokumenty dotyczące przystąpienia do Unii Europejskiej Austrii, Finlandii i Szwecji*, tom 3, Warszawa.

Popławski D. (2009), *Perspektywy państw neutralnych w XXI wieku*, w: M. Sułek, J. Symonides, *Państwo w teorii i praktyce stosunków międzynarodowych*, Warszawa.

Pramberger P. (1996), *40 Jahre Neutralität Österreichs – Erfahrungen und Perspektiven*, „Stosunki Międzynarodowe", nr 18.

Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergi, http://agso.uni-graz.at/marienthal/biografien/coudenhove_kalergi_richard_nikolaus.html (1.08.2013).

Romejko A. (2009), *Austriacka droga do Unii Europejskiej*, „Studia Gdańskie", nr XXIV.

Rydel J. (2003), *Traktat pokojowy z Austrią*, w: A. Patek, J. Rydel, J. J. Węc, *Najnowsza historia świata*, tom 1, Kraków.

Rydel J. (2003), *Neutralna Austria*, w: A. Patek J. Rydel, J. J. Węc, *Najnowsza historia świata*, tom 1, Kraków, tom 2.

Schaller Ch. (1996), *Zum Diskussion um den Österreichischen EU-Beitritt*, w: E. Tálos, G. Falkner, *EU-Mitglied Österreich. Gegenwart du Perspektiven: Eine Zwischenbilaz*, Wien.

Scheich M. (2000), *Das Brechen lines politischen Tabus – Österreichs Weg in die EU*, w: R. *Österreich und Europa. Beiträge zu Geschichte und Problematik der europäischen Einigung und drei Jahrtausenwende*, (Hrsg.) Kreichbaumer, Wien.

Skrzypek A. (2010), *Wybory europejskie 2009 – jutrzenka czy zmierzch demokracji europejskiej?*, „Wrocławskie Studia Politologiczne", nr 11.

Szymański A. (2008), *Austria. Prawie pełna kontynuacja*, w: L. Jesień, *Zmiana i kontynuacja. Polityka europejska wybranych państw Unii Europejskiej*, Warszawa.

Szymczyński T. (2009), *Negocjowanie granic: Od „dwunastki" do „piętnastki". Rozszerzenie północne Unii Europejskiej (1995). Austria, Szwecja, Finlandia w UE*, tom III, Poznań.

Zaręba Z., *Wolnościowa Partia Austrii (FPÖ) wobec rozszerzenia Unii Europejskiej*, http://www.ce.uw.edu.pl/pliki/pw/3-2000_Zareba.pdf.

2000 – Sturm im Wasserglas (2010), „Österreich Journal", 26.02.

Streszczenie

Autorka prezentuje motywy integracji Austrii z WE/UE akcentując przede wszystkim kwestie polityczne. W oparciu o kryterium chronologiczno-problemowe omawia najważniejsze etapy i rozstrzygające zagadnienia towarzyszące procesowi wstępowania Austrii do UE. Szczególna sytuacja tego państwa wynikała z geopolitycznego położenia oraz statusu neutralności. Czynniki te determinowały proces negocjacyjny. Z artykułu wynika także, że obecność Austrii w strukturach Unii Europejskiej wzbudza dyskusje, bywa kłopotliwa i wymusza potrzebę tworzenia rozwiązań prawnych oraz podejmowania decyzji politycznych, które przyczynią się do omijania raf w funkcjonowaniu UE.

Summary

Austria and the European integration process

The author discusses the reasons for the integration of Austria with the European Community/European Union, primarily emphasizing political issues. Applying the criteria of chronology and different issues, she discusses the most important stages and matters that were decisive in the process of Austria's accession to the EU. The specific situation of this state followed from its geopolitical position and neutral status. These factors determined the negotiation process. The paper also illustrates the fact that Austria's membership of EU structures raises controversy, can be troublesome, and forces the EU to come up with legal solutions and political decisions that help avoid pitfalls in its functioning.